

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.90 1909-2

Rapport

Fula fiskar i fina diskar

– om fiske på djupa vatten

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Inledning	5
Djuphavsfiskar	6
Djuphavsfiske	7
Butiksundersökning djuphavsfiskar 2012	10
Diskussion och slutsatser	15
Bilagor	

Förord

Våra hav är hotade av överfiske och bland de mest utsatta är djuphavsfiskarna. Naturskyddsföreningen vill med denna rapport belysa det problematiska djuphavsfisket och presentera en kartläggning av försäljningen av djuphavsfiskar i svenska fiskdiskar och butiker. Resultaten visar att det säljs gott om både marulk, havskatt, hälleflundra, uer och långa. Alla är fula och alla är hotade.

Naturskyddsföreningen anser att det pågående fisket i djuphaven är oförsvärbart. På djupt vatten är tillväxten och reproduktionen hos fiskar så låg att återhämtning av både populationer och lokala ekosystem tar oacceptabelt lång tid.

Den vanligaste fiskemetoden för djuphavsfiske är bottentrålning. Bottentrålning som fiskemetod är på många sätt särskilt klandervärd och bör avvecklas i ett snabbspår på ett globalt plan. Att bottentråla på stora djup utan kunskap om vilka bottenhabitat eller arter som påverkas där, är oacceptabelt. Som ett första steg mot ett globalt bottentrålningsförbud bör Sverige stödja EU-kommissionens ambi-

tioner att helt fasa ut bottentrålning i djuphavsfisket i Atlanten. Dessutom bör ett generellt bottentrålsförbud inom hela Sveriges ekonomiska zon införas, bland annat för att minska bifångsten av känsliga djuphavsorter i svenska vatten, såsom marulk och havskatt, men också för att skydda ekologiskt viktiga bottenhabitat.

Parallellt med snabba åtgärder mot bottentrålningen efterlyser Naturskyddsföreningen en särskild strategi för att skydda alla långsamväxande, ofta djuplevande, fiskarter med låg reproduktionskapacitet, inklusive hajar och rockor, längs Sveriges kuster. Ett sådant skydd kan inte enbart baseras på kvoter utan måste omfatta utfasning av destruktiva redskap, fiskefria områden och ett minskat fisketryck. Det är hög tid att värna de fula fiskarna – snart är de annars ett minne blott.

Mikael Karlsson

Ordförande Naturskyddsföreningen

Sammanfattning

Världens fiskar är hotade och bland de mest sårbara fiskarna är djuphavsfiskar inklusive hajar och rockor. På grund av sin långsamma tillväxt och låga reproduktion blir dessa lätt utfiskade och återhämtar sig långsamt. Fisket efter djuphavsarter är också osedvanligt destruktivt då det främst bedrivs med bottentrålning i ekologiskt viktiga områden. Kallvattenkoraller som kan vara flera tusen år gamla har till stor del redan förstörts. Därför är kvarvarande områden än mer skyddsvärda. I svenska vatten fångas djuphavsfiskar ofta som bifångst när man fiskar efter andra arter.

Under våren 2012 har Naturskyddsföreningens medlemmar kartlagt utbudet av djuphavsfiskar i manuella färskfiskdiskar på 31 orter i landet. 101 fiskdiskar undersöktes. Rapporten visar att många djuphavsfiskar i särskilt behov av skydd till följd av sin specifika reproduktionsstrategi, för högt fisketryck och dålig förvaltning saluförs i svenska fiskdiskar. Detta anser Naturskyddsföreningen är problematiskt. Att konsumenter inte har kontroll på vilka fiskar som är djuphavsfiskar är förståeligt, men vi förväntar oss att fiskhandlare ska veta vilka fiskar de säljer och deras status, och ta ansvar utifrån den insikten.

Rödtunga är den djuphavsfisk som såldes i flest fiskdiskar, 60 procent. Andra vanligt förekommande djuphavsfiskar var hälleflundra, marulk och havskatt, som såldes i cirka hälften av fiskdiskarna samt uer som såldes i cirka 40 procent av diskarna. Alla dessa fiskar är mer eller mindre hotade och återfinns i många fall i vetenskapligt baserade rödlistor, rekommendationer från olika organisationer och i butikers egna policys.

De flesta fula fiskar hittades i de finaste, dvs mest ansedda och dyraste, diskarna. Hos fiskhandlarna, d.v.s de fiskdiskar som inte ligger inuti en livsmedelsbutik, sålde 43 av 44 någon av de undersökta djuphavsfiskarna. Fiskhandlarna sålde också flest antal av de undersökta arterna. Även butikskedjorna, särskilt vissa ICA-butiker bland de undersökta butikerna, sålde i stor utsträckning djuphavsfisk.

För att komma till bukt med hoten mot djuphavsfiskarna och deras ekosystem anser Naturskyddsföreningen att långsamväxande, ofta djuplevande, fiskarter med låg reproduktionskapacitet, inklusive hajar och rockor, måste skyddas internationellt, inom EU och nationellt. Det pågående fisket är ohållbart och oförsvarligt. Vi anser särskilt att:

svenska politiker och myndigheter ska

- stödja EUs förslag att fasa ut bottentrålning och nätfiske i EUs djuphavsfiske,
- införa ett generellt förbud mot bottentrålning i svenska vatten, samt
- ta fram en svensk strategi för skydd av alla långsamväxande, ofta djuplevande, fiskarter med låg reproduktionskapacitet, inklusive hajar och rockor.

grossister, butiker, restauranger och konsumenter ska

- låta bli att saluföra och köpa djuphavsfiskar.

Inledning

Aldrig förr i modern tid har det funnits så lite fisk och liv i världens hav som det finns nu. FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO uppskattar att åtminstone 85 procent av världens kommersiella marina fiskbestånd idag är fullt utnyttjade eller överutnyttjade.¹ Det fiskas nu på alla havets näringsnivåer, från planktonartade djur som krill och filtrerare såsom musslor, till stora rovdjur så som tonfisk och hajar. Yrkesfiskare har också expanderat sina fiskevatten till allt mer oåtkomliga platser. Med bättre teknisk utrustning kan yrkesfiskare idag lokalisera både fiskar och intressanta fiskeområden på stora djup. Som djuphavsfiske räknar FAO fiske bortom kontinentalsocklarna och under 200 meter.² Internationella havsforskningsrådet, ICES, definierar djuphavsfiske som fiske under 400 meter. Enligt FAO fiskas de allra flesta djuphavssarterna utanför säkra biologiska gränser, vilket innebär att man tar upp mer fiskar än vad som hinner födas och växa upp.

Naturskyddsföreningen har under många år verkat för att svenska restauranger och affärer ska välja bort ohållbart fiskade och odlade fiskar och skaldjur i sitt sortiment. Glädjande nog har viss förbättring skett, åtminstone i

livsmedelsbutikerna. 2009 sålde samtliga undersökta butiker fisk och skaldjur som kom från ohållbart fiskade bestånd eller odlats med metoder som medfört mycket negativ miljöpåverkan. När undersökningen gjordes om hösten 2010 hade 65 % av butikerna helt upphört med denna försäljning. Utbudet av miljömärkt fisk hade också ökat betydligt i jämförelse med undersökningen året innan.³ 2011 gjorde Naturskyddsföreningen sin första stickprovsundersökning av fisk på restauranger då sushirestauranger valdes ut på grund av deras fiskfokus. Resultatet var nedslående. Samtliga 43 sushirestauranger i undersökningen serverade ett stort antal ohållbart fiskade och odlade fiskar och skaldjur.⁴ Vi har dock sedan dess fått olika indikationer på att exempelvis jätteräkor allt oftare inte erbjuds eller väljs bort.

I denna nya undersökning har Naturskyddsföreningen kartlagt utbudet av djuphavsfiskar i fiskdiskar och butiker på 31 orter runt om i landet. Undersökningen och dess resultat redovisas på sidan 10, efter följande bakgrundsbeskrivning.

¹ FAO (2012) State of World fisheries and aquaculture

² FAO (2003) Deep Sea conference

³ Naturskyddsföreningen(2010) Fiskdiskundersökning 2010

⁴ Naturskyddsföreningen (2011) Rätt fisk på sushin

Djuphavsfiskar

Djuphavsfiskar är ingen homogen grupp av fiskar utan består av många arter och familjer som har en sak gemensamt, de tillbringar hela eller delar av sin livscykel på djupt vatten, från 200 meter och ner till flera tusen meters djup. Till djuphavsfiskar räknas också de flesta hajar och rockor. Även om inte alla hajar och rockor lever på djupt vatten delar de djuphavsfiskarnas sårbarhet för överfiske på grund av långsam reproduktion.

Djuphaven är världens största akvatiska system med 98 procent av allt havsvatten. Livsmiljön är konstant utan årstidsväxling och med få interaktioner med andra arter eller naturfenomen. På stora djup är trycket högt, mörkret kompakt, vattnet kallt, biologiska processer långsamma och tillgången på föda starkt begränsad. Djuphavsfiskar sparar energi genom att vara passiva och har ofta specifika födo-fångststrategier för att överleva.⁵ De kan t.ex. ha stora utskjutande käkar, vassa tänder och enorma ögon. Många har lysorgan för att locka till sig föda eller för att hitta en partner. De flesta är små men vissa, som t.ex. djuphavsmarulken kan bli över en meter lång. Inte sällan uppfattas de av människor som ”fula”. Många djuphavsfiskar lever mycket länge – upp till 100 år – och de blir ofta sent könsmogna. Fruktbarheten är dessutom ofta ojämn och låg. Dessa egenskaper leder till en långsam populationsutveckling och därmed ökad sårbarhet för högt fisketryck. Djupavslevande djur är viktiga för det ekologiska systemet i värdshaven då de tar hand om nedfallande material, omsätter näring och bidrar till levande botten.

Kunskapsbrist

Havsdjupen och dess invånare är svåra och dyra att undersöka. Datainsamlingen från de fisken som pågår är dessutom bristfällig vilket lett till att forskare har liten möjlighet att utvärdera beståndens storlek.⁶ Djuphavsfiskarnas långsamma tillväxt och höga ålder försvårar också utvärderingar baserade på årsklasser. I brist på data baseras därför ofta fiskekvoterna på föregående års fångster. Detta leder inte sällan till att bestånd som i början verkat lovande och där fångsterna under några år varit stora, inom ett årtionde fiskas ut och kollapsar. Det finns flera sådana exempel, bland annat atlantisk soldatfisk, se faktaruta nedan.

Forskare hittar ofta nya arter när de undersöker havsdjupen.⁷ Detta är ett tydligt bevis för hur lite man vet om mångfalden i djuphaven.

⁵ Djuphavsfiskar. <http://www.ne.se/lang/djuphavsfiskar>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-07-27

⁶ SWD(2012) 202 final Impact Assessment accompanying the proposal for a regulation of the European parliament and of the Council establishing specific conditions to fishing for deep-sea stocks on the North East Atlantic

⁷ M. Lack K. Short A. Willock (2003) Managing risk and uncertainty in deep-sea fisheries: lessons from Orange Roughy

Djuphavsfiske

Djuphavsfiske riktat efter specifika djuphavsfiskar bedrivs främst med bottentrålning men också med flyttrålning, bottensatta nät och långrev.¹ Djuphavsfiskar utgör mindre än 1 procent av EUs landade fiskefångster. Fisket svarar alltså mot en bråkdel av konsumtionen, men skadorna är, som redovisas nedan, mycket stora. Fisket bedrivs av eller fångsterna landas i främst Frankrike, Spanien och Portugal (över 90 procent).⁶ Fisket bedrivs både av stora industritrålare och av småskaliga yrkesfiskare som fiskar med krokars längs med kontinentalsocklarna. På en global nivå utgör kommersiellt nyttjade djuphavsfiskar mellan 2 och 4 procent av fångsterna, beroende på om man räknar in blåvitling eller inte.⁸

Fisket lokaliseras ofta till särskilt intressanta platser med hög fiskdensitet och ofta också hög biodiversitet. Undervattensberg är ett sådant typiskt habitat. Där bidrar topografin till att koncentrera strömmar av näringsrikt vatten. Många kallvattenkoraller och svampar är beroende av sådana habitat. Undervattensberg hyser också ofta endemiska arter, d.v.s. arter som utvecklats där och bara finns där. Tryckförändringar och tiden det tar att få upp fångsten gör att djuphavarter sällan överlever när de en gång tagits upp ur djupen, även om de kastas tillbaka.

Dock fångas, inte minst i svenska vatten, många djuphavsfiskar som bifångst vid fiske efter andra målarter som inte är djuphavsfiskar. Exempel på sådana arter är marulk och rockor. De lever en del av sitt liv på grundare vatten och blir med sin udda kroppsform ofta fångade som bifångst i nät och trål långt innan könsmodnad. Även hälleflundra, som kan nå en längd på 3,5 m och en vikt på över 300 kg fiskas ofta upp långt innan den är fullvuxen.

Bottentrålning

Bottentrålning är en destruktiv fiskemetod som inte bara ger stora bifångster av fisk och ryggradslösa djur som lever på botten, utan också förstör de habitat som möjliggör en återhämtning för bestånden. Enligt EU-kommissionen är bifångsten i vikt av EUs bottentrålningsfisken mellan 20

och 30 procent men den kan vara över 50 procent.⁶ På stora djup tar ekosystemens återhämtning från skadorna av bottentrålning också extra lång tid.⁹

Kallvattenkoraller och svampar förekommer mest frekvent mellan 800 och 1500 meter, på samma djup som mycket av EUs bottentrålning pågår.¹⁰ Observationer och beräkningar av bottentrålsfisket på atlantisk soldatfisk har visat att mer än dubbelt så mycket kallvattenkoraller som fisk kan ha tagits upp ur djupen under de första årens fiske i slutet av 90-talet.¹¹ I Norge anser forskarna att mellan 30 och 50 procent av korallreven redan har blivit helt eller delvis förstörda av bottentrålning.¹² Kol 14-analyser av dessa kallvattenkoraller har visat att de ofta är väldigt gamla, över 4500 år gamla. Många forskare befarar att den största förlusten av känsliga bottenhabitat skedde under 1970- och 80-talet då det globala fisket i stort sett var helt oreglerat.⁶ Det gör att de få områden som ännu är orörda är extra viktiga att värna.

Bränsleförbrukningen vid själva fisket står för den största delen av fiskets klimatpåverkan.¹³ Vilken fiskemetod som används är av central betydelse, men även beståndets situation och hur det förvaltas. Fiskemetoden med den allra högsta bränsleförbrukningen och klimatpåverkan är bottentrålning. Att en sådan fiskemetod ändå är ekonomiskt möjligt beror på fiskenäringens skattelättnader för bränsle.

Fasta garn – nätfiske

Nätfiske på djupt vatten har begränsad negativ påverkan på bottenhabitat men ger ofta stora bifångster. Mängden bifångst i EU:s djupvattenfisken med nät är i genomsnitt runt 30 procent, men kan ibland uppgå till 80 procent, av fångsten.^{6,14} Dessutom är risken att tappa bort nät vid djup-

9 S. F. Thrush, J. E. Hewitt, V. J. Cummings, P. K. Dayton, M. Cryer, S. J. Turner, G. A. Funnell, R. G. Budd, C. J. Milburn, and M. R. Wilkinson (1998) Disturbance and the benthic habitat by commercial fishing: Impacts at the scale of the fisher. Ecological applications

10 Hall-Spencer, J.M., Allain, V., Fossa, J.H., (2002). Trawling damage to Northeast Atlantic ancient coral reefs. Proceedings of the Royal Society London

11 M.P. Sissenwine, P.M. Mace (2006) Can deep water fish be fished sustainably? FAO Fisheries Report No. 838

12 A. Freiwald, J.H. Fossa, T. Koslow och J.M. Roberts (2004) Cold Water Coral reefs. UNEP-WCMC, UK

13 SIK (2008) Rapport Nr 776 – Mat och klimat

14 STECF (2006), Deep-sea gillnet fisheries

8 FAO (2005) Deepwater fisheries, review of the State of World Marine Fisheries Resources

havsfiske stor.¹⁵ De tappade näten kan fortsätta att fiska av sig själva i många år, så kallade spöknät. EU har ansett att den sammanlagda negativa påverkan av nätfiske på djupt vatten är så stor att det sedan 2006 finns restriktioner mot det.^{23, 24}

Krokfiske – långrev

Vid djuphavsfiske, främst runt Antarktis och i Nordostatlanten, används också djupgående långrev.¹⁶ Bifångst och utkast av fisk i långrevsfisket runt Antarktis beräknas av Commission for the Observation of Antarctic Living Marine Resources (CCAMLR) vara 12,7 procent. Bifångst av sjöfågel har varit ett stort problem i området men tack vare aktivt arbete med förebyggande åtgärder har problemet reducerats påtagligt.^{17, 18, 19.}

Reglering av djuphavsfiske

Fram tills helt nyligen har djuphavsfiske i princip varit helt oreglerat. Detta är givetvis en av huvudorsakerna till de problem som finns idag. Numera regleras dock fisket, med varierande framgång, både nationellt inom ett lands ekonomiska zon (200 nautiska mil från kusten) och internationellt.

Inom EUs medlemsländers ekonomiska zon regleras djuphavsfisket främst genom EUs gemensamma fiskeripolitik. På internationellt vatten regleras det ofta genom så kallade regionala fiskeförvaltningsorgan (RFMO) där de länder som fiskar i området finns representerade. Vissa RFMOs har strikta regleringar för djuphavsfiske, vissa har inga. Ambitionsnivån beror på medverkande parter intresse i frågan. EU-kommissionen företräder sina medlemsländer vid förhandlingar inom RFMO-erna.

Vissa internationella havsområden är helt oreglerade för fiske. Eftersom djuphavsfisket ofta sker långt ute till havs med svag eller obefintlig kontroll är dessutom det illegala, orapporterade eller oreglerade fisket (kallat IUU) på djuphavsfiskar utbrett.²⁰

Internationellt vatten

Det finns FN-resolutioner från 2006 och 2009 för hur djuphavsfiske ska regleras på internationellt vatten.²¹ Dessa dokument ger också vägledning i hur djuphavsfiske bör regleras på nationellt vatten. I korthet innehåller resolutionerna krav på att statlig eller överstatlig förvaltning av djuphavsfiske ska innehålla:

- miljökonsekvensbeskrivningar innan fiske tillåts;
- lokalisering av känsliga marina ekosystem;
- implementering av åtgärder för att säkerställa uthållig förvaltning av djuphavsfiskar, inklusive icke målarter, baserat på bästa tillgängliga kunskap;
- övervakning och kontroll av fisket samt
- datainsamling.

Inom det internationella nordatlantiska havsområde som regleras av North East Atlantic Fisheries Commission (NEAFC) finns regler om:

- minskat fisketryck på djuphavsarter;
- nätfiskeförbud på djup under 200 m;
- flertalet stängda områden för bottenrörande redskap samt
- temporära fredningsområden för lekande fisk.

15A preliminary Investigation on Shelf Edge and Deep water Fixed Net Fisheries to the West and North of Great Britain, Ireland, around Rockall and Hatton Bank, 2005; Brown (et al), Ghost fishing by lost fishing gear, 2005 (study contract DG FISH/2004/20).

16<http://www.fao.org/fishery/area/Area27/en>

17http://www.fao.org/figis/servlet/static?dom=org&xml=ipoa_seabirds.xml for the FAO International Plan of Action for Seabirds.

18<http://www.ccamlr.org/default.htm>

19<http://www.fao.org/fishery/ipoa-seabirds/publications/en>

20J. Maguire, M. Sissenwine, J. Csirke, R. Grainger (2006). The state of the world highly migratory, straddling and other high seas fish stocks, and associated species. FAO Fisheries technical paper 495. <http://www.fao.org/Newsroom/common/ecg/1000302/it/paper.pdf>

21 UN GA Resolutions 61/10510 of 2006 and 64/72 of 2009,

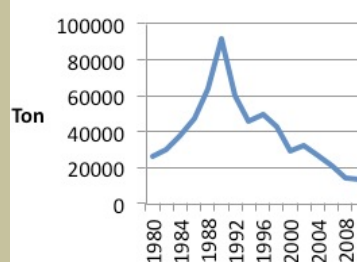
EU:s vatten

Inom EU, bland annat för att följa de krav som ställts genom FN-resolutionerna, finns idag främst följande regleringar för djuphavsfiske:

- årliga kvoter för vissa målarter baserade på forskarnas rekommendationer. Dessa bygger dock sällan på beståndsuppskattningar utan grundar sig på föregående års fisken.
- EUs djuphavsförordning för Nordostatlanten och yttre delarna av Azorerna, Madeira and Kanarieöarna från 2002. Här finns krav på specifika rapporteringar och provtagningar samt begränsningar på flottstorleken.²²
- förbud mot nätfiske under 600 m i stora delar av EU:s vatten i Atlanten.²³
- förbud mot bottentrålare och nät under 200 m runt Azorerna, Madeira and Kanarieöarna.²⁴
- ett fåtal specifika områdesskydd för djupvatten-ekosystem som t.ex. i Darwin Mounds norr om Skottland och El Cachocho nordväst om Spanien.

I juli 2012 släppte EU-kommissionen ett förslag på en ny djuphavsförordning som ska ersätta den från 2002.²⁵ Förordningen syftar till att säkerställa uthållig förvaltning av kommersiella djuphavsvarter samtidigt som negativ påverkan på djuphavens ekosystem minimeras. Både botten-trålning och nätfiske inom djuphavsfisket föreslås därför förbjudas. Dessutom föreslås hårdare krav på datainsamling och kontroll. Förslaget kommer att bearbetas av minister-rådet och EU-parlamentet under 2013, eventuellt också 2014.

Landningar av atlantisk soldatfisk globalt

Exempel på dålig förvaltning – atlantisk soldatfisk

Atlantisk soldatfisk upptäcktes i stora mängder på 1970-talet i vattnen runt Nya Zeeland och Australien och exploaterades utan förvaltning. På 1990-talet spred sig fisket till Atlanten och Indiska oceanen. På 1980-talet fann man stora bestånd av arten runt djuphavsatollerna runt Australien och Nya Zeeland och fisket expanderade ytterligare.²⁶ Historiskt och globalt sett har fisket efter atlantisk soldatfisk varit det djuphavsfiske som haft den största ekonomiska betydelsen.²⁷

I slutet av 80-talet tog fisken slut och har ännu inte kunnat återhämta sig. Enligt FAO:s siffror är idag mellan 70 och 90 procent av bestånden bortfiskade av denna art.²⁷ Inom EU är fisket nu helt förbjudet. Atlantisk soldatfisk är en av de mest studerade av djuphavsfiskarna och borde ha blivit en viktig lärdom vid förvaltningen av andra djuphavsvande fiskar. Istället verkar historien upprepa sig om och om igen.

²²Council Regulation (EC) No 2347/20002

²³Council Regulation (EC) No 41/2007; Regulation (EC) No 1288/2009

²⁴Council Regulation (EC) No 1568/2005

²⁵Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing specific conditions to fishing for deep-sea stocks in the North East Atlantic and provisions for fishing in international waters of the North East Atlantic and repealing regulation (EC) No 2347/2002

Butiksundersökning djuphavsfiskar 2012

Under våren 2012 har Naturskyddsföreningens aktiva medlemmar i Handla Miljövänligt-nätverket och Havsnätverket kartlagt utbudet av färska djuphavsfiskar i manuella fiskdiskar, hos fiskhandlare (inklusive fiskbilar) och i matbutiker på 31 orter runt om i landet. De undersökta matbutikerna hade alla en manuell fiskdisk. Sammanlagt har 101 fiskdiskar undersökts (tabell 3). Kartläggningen gjordes med hjälp av ett frågeformulär (bilaga 1) och genom intervjuer med personalen.

Urvalet av djuphavsfiskar

Urvalet av djuphavsfiskar har gjorts utifrån litteraturstudier samt en förstudie i fiskbutiker i Stockholm. Sannolikt kan man ibland även hitta andra djuphavsfiskar i fiskdiskar, särskilt i frysdiskar.

Naturskyddsföreningen är medveten om att uppdelningen i djuphavsfiskar och icke-djuphavsfiskar har sina begränsningar. Det finns t.ex. flera fiskarter som delvis lever på djupt vatten men som ändå är relativt snabbväxande och blir köns mogna tidigt. Exempel på sådana är alaska pollock som fiskas på 50 till 500 meter och blåvitling som fiskas på ungefär 400 meter. Det finns också djuphavsfiskar som lever en stor del av sitt liv på grundare vatten, t.ex. rödtunga och marulk. De fiskar som är med i undersökningen har därför, förutom sitt djupa levnadssätt, också andra karakteristika som gör dem särskilt känsliga för fisketryck, så som låg reproduktionsförmåga. Bedömningen av de olika arternas status bygger på information från Artdatabanken, norska Artsdatabanken, WWF, Monterey Sea Food Watch, ICES, FAO, Greenpeace, FishBase, Hav- och Vattenmyndigheten, Greenpeace och IUCN. De 11 fiskarter som valts ut för undersökningen finns listade i bilaga 2. Dessutom kartlades hajar och rockor. Kartläggningen gällde vild och icke miljömärkt fisk.

Resultat

Bland de undersökta djuphavsfiskarna var rödtunga den fisk som såldes i flest fiskdiskar (60 procent). Andra vanligt förekommande djuphavsfiskar var hälleflundra, marulk och havskatt, som såldes i cirka hälften av fiskdiskarna samt

Tabell 1. Översikt över undersökta djuphavsfiskar och broskfiskar och i hur stor andel av fiskdiskarna som de säljs

Fiskart	Andel fiskdiskar som säljer (%)
Rödtunga	60
Hälleflundra	51
Marulk	50
Havskatt*	48
Uer**	41
Lubb	37
Långa	30
Hajar, bl. a. pigghaj och sillhaj	10
Rockor	4
Tandnoting***	2
Moratorsk	1
Skoläst	1
Atlantisk soldatfisk****	1

* De som genomförde undersökningen frågade inte specifikt om havskatten var odlad då vi bedömde att odlad havskatt var mycket ovanlig på marknaden.

** Kallas även kungsfisk eller rödfisk.

*** Kallas även chilensk havsaborre eller antarktisk torsk.

**** Kallas även Orange Roughy.

uer och lubb som såldes i cirka 40 procent (Tabell 1). Långa som används till lutfisk såldes i cirka en tredjedel av fiskdiskarna men finns sannolikt i många fler under jultider. Hajar såldes i en tiondel av fiskdiskarna. Bland de djuphavsfiskar som såldes i flest fiskdiskar bedömer forskarna att åtminstone hälleflundra, havskatt och uer är hotade eller starkt hotade och rödtunga och marulk, återfinns i den röda kategorin i miljöorganisationers listor (Bilaga 2).

De flesta fula fiskar hittades i de finaste diskarna. 43 av 44 fiskhandlarna, d.v.s. de fiskdiskar som inte ligger inuti en livsmedelsbutik, sålde någon av djuphavsfiskarna i undersökningen (Tabell 2). Fiskhandlarna var också de som sålde flest arter per fiskdisk. De två som sålde mest sålde 9 av 13 undersökta fiskar.

Samtliga stora livsmedelskedjor saluförde de djuphavsfiskar som tagits med i undersökningen (Tabell 2). De stora butikskedjorna har riktlinjer för vilka fiskar de ska undvika

Tabell 2. Andel fiskdiskar som saluförde djuphavsfisk

Fiskdisktyp	Antal undersökta fiskdiskar	Antal fiskdiskar som saluförde djuphavsfisk
Fiskhandlare	44	43
ICA	27	18
COOP	21	13
Axfood	5	2
Citygross	4	3

att sälja. Några (bl.a. Axfood och ICA) använder sig av den röda kategorin i WWFs fisklista, andra (Coop och Citygross) har egna listor. Varken WWFs lista eller butikskedjornas egna listor omfattar alla de arter som finns med i undersökningen. Vissa av de undersökta djuphavsfiskarna kan också återfinnas både på kedjornas ”godkända” och ”icke-godkända” listor beroende på fiskemetod och fiskeplats. Därför

går försäljningen av de undersökta djuphavsfiskarna inte alltid emot butikskedjornas egen fiskpolicy även om den i vissa fall gör det. De fiskar som tagits med i undersökningen är dock alla arter i särskilt behov av skydd till följd av sin specifika reproduktionsstrategi, för högt fisketryck eller dålig förvaltning.

Tabell 3. Butikernas/fiskhandlarnas utbud av djuphavsfiskar

Butiktyp	Butiksnamn	Ort	Antal sorter sålda fiskarter inklusive hajar och rockor ²⁸ (max 13)
Coop	Coop Konsum	Asarum	0
ICA	ICA MAXI	Bromölla	6
Fiskhandlare	Öckeröpojkar Fiskbil vid Willys	Eksjö	3
Fiskhandlare	Fisk o Skaldjur butik vid ICA	Eksjö	1
Coop	Coops fiskdisk	Eksjö	2
ICA	BEA Ica Kvantum	Enskede	0
ICA	ICA	Fagersta	1
Fiskhandlare	AksFeskeboa	Falun	4
Axfood	Hemköp	Farsta	0
ICA	ICA Maxi stormarknad	Gävle	1
Fiskhandlare	Fiskmagasinet	Gävle	4
Fiskhandlare	Fiskvagnen i Linné	Göteborg	8
Fiskhandlare	Öckerö Fisk	Göteborg	7
Fiskhandlare	Hunnebo Fisk	Göteborg	8
Fiskhandlare	Qvirist	Göteborg	7

²⁸ Gäller tillfället för undersökningen samt uppgivelse av att arterna ibland saluförs.

FULA FISKAR I FINA DISKAR

Butiktyp	Butiksnamn	Ort	Antal sorter sålda fiskarter inklusive hajar och rockor ²⁸ (max 13)
Coop	Coop Forum Bäckebo	Göteborg	2
Fiskhandlare	FO Fisk Öckerö, Fiskbil på Doktor Fries Torg	Göteborg	7
Coop	Konsum Munkebäck	Göteborg	4
Fiskhandlare	JJ:sSeafood, fiskbil vid Willys, Flygstaden	Halmstad	6
Fiskhandlare	Kalles Fisk, fiskbil vid ICA Söndrum	Halmstad	8
Fiskhandlare	Fiskmeny Hönö	Halmstad	7
ICA	ICA MaxiStormarknad Högsolan	Halmstad	6
ICA	ICA Maxi Flygstaden	Halmstad	3
Fiskhandlare	Seafood Cash	Halmstad	1
Fiskhandlare	Fisktorget	Halmstad	2
Coop	Grundsundfisk, Coop Forum	Helsingborg	2
City gross	Citygross, Ättekulla	Helsingborg	1
Fiskhandlare	Mickes fisk, fiskbil vid Gustav Adolfs torg	Helsingborg	7
Fiskhandlare	Högaborgs fisk	Helsingborg	6
Fiskhandlare	Borgmans fisk	Helsingborg	9
Fiskhandlare	Helsingborgs fiskhus/Göteborgsfisk, vid ICA	Helsingborg	5
Coop	Fiskexpressen i Coop Extra	Helsingborg	2
ICA	ICA Kvantum	Höganäs	5
Fiskhandlare	Mölle fiskrökeri och Höganäs fiskaffär	Höganäs	5
City gross	City Gross	Höganäs	2
Fiskhandlare	Fisk och delikatesser	Högdalen, Sthlm	4
Coop	Coop konsum	Högdalen, Sthlm	4
Fiskhandlare	Östersjölax	Höör	4
Fiskhandlare	Vägga Fisk & delikatessrökeri AB	Karlshamn	5
City gross	Citygross	Karlshamn	2
ICA	ICA Kvantum	Karlshamn	0
Coop	Coop Forum	Karlstad	2
Fiskhandlare	MT Fisk och delikatess HB	Karlstad	8
ICA	ICA Maxi	Kristianstad	1
COOP	Bosses fisk på Domus	Kristianstad	2
Fiskhandlare	Arnes Fisk, fiskbil vid Willys Långebro	Kristianstad	7
Fiskhandlare	Fiskdelikatesser AB HH	Leksand	3
ICA	ICA Kvantum	Liljeholmen, Sthlm	4
ICA	ICA Kvantum	Luleå	0
Coop	Coop Konsum Bergnäset	Luleå	0
Coop	Coop Forum Storheden	Luleå	0
ICA	ICA Maxi Storheden	Luleå	0
ICA	ICA Supermarket	Luleå	0
ICA	ICA Porsön	Luleå	0
Coop	Coop Mårtensstorget	Lund	0
Fiskhandlare	Malmstens Fisk&Kök	Lund	6
ICA	Malmborgs Clemensstorget	Lund	0
Coop	Coop Extra Risängen	Norrköping	5
Coop	Coop Forum Ingelsta	Norrköping	1

FULA FISKAR I FINA DISKAR

Butikstyp	Butiksnamn	Ort	Antal sorter sålda fiskarter inklusive hajar och rockor ²⁸ (max 13)
Fiskhandlare	Fiskmagasinet	Norrköping	5
ICA	ICA Kvantum	Norrköping	6
ICA	ICA Maxi	Norrköping	0
Fiskhandlare	Bröderna Axelssons fisk	Siljansnäs	9
Coop	Coop Extra	Skövde	0
ICA	ICA Kvantum	Skövde	6
ICA	ICA Maxi	Skövde	5
Fiskhandlare	Bengts fisk vid Coop Forum	Skövde	6
Fiskhandlare	Petterssons Fisk o Skaldjur	Staffanstorps	3
Fiskhandlare	Lomma Fisk	Staffanstorps	5
Fiskhandlare	Kalles Fisk, Göteborg	Staffanstorps	6
Fiskhandlare	Stenungsunds Fisk och Skaldjur	Stenungsund	4
Fiskhandlare	Melanders fisk, Södermalm	Stockholm	9
Fiskhandlare	Fisk och delikatesser, Södermalm	Stockholm	7
Coop	Coop Medborgarplatsen	Stockholm	0
Fiskhandlare	NK Livs	Stockholm	3
Axfood	Hemköp	Stockholm	2
Fiskhandlare	Hav (Hötorgshallen)	Stockholm	4
Fiskhandlare	Melanders fisk (Hötorgshallen)	Stockholm	6
City gross	City Gross	Sundsvall	0
ICA	ICA Maxi	Sundsvall	1
Coop	Coop Forum	Sundsvall	1
ICA	ICA Esplanad Sundsvall	Sundsvall	4
ICA	Ica Kvantum	Sundsvall	1
Axfood	Hemköp Söderköping	Söderköping	0
Coop	Coop Forum Överby	Trollhättan	1
ICA	Ica Maxi Överby	Trollhättan	6
Fiskhandlare	Toppöns Fisk	Trollhättan	7
Fiskhandlare	Go'Fisk	Trollhättan	6
Fiskhandlare	Fiskboden	Trollhättan	6
Fiskhandlare	Trosa Rökeri och delikatesser	Trosa	6
Coop	Coop Forum	Umeå	0
Axfood	Hemköp	Vagnhärad	0
Coop	Coop Forum	Västberga	1
Fiskhandlare	Radiotorgets fiskaffär HB Klyftan	Västra Frölunda	2
Fiskhandlare	Martins Rökeri	Yngsjö, Nyehusen	0
ICA	ICA Kvantum	Åkersberga, Sthlm	3
Axfood	Hemköp Favoriten	Åkersberga, Sthlm	5
ICA	Ica Maxi Östersund	Östersund	1
ICA	Ica Kvantum	Östersund	0
ICA	Ica Traktören	Östersund	2
Coop	Coop Konsum City	Östersund	0

Diskussion och slutsatser

Djuphavsfiskar och djuphavens ekosystem behöver skydd mot fiske både på internationell och på nationell nivå. På EU-nivå behöver som ett första steg de FN-resolutioner och riktlinjer som tagits fram inom det internationella samfundet implementeras. Här har Sverige en viktig roll att fylla, inte minst i de pågående förhandlingarna om EUs nya djuphavsförordning.

Rapporten visar att många djuphavsfiskar i behov av särskilt skydd saluförs i många svenska fiskdiskar.

Många djuphavsfiskar som fiskas i svenska vatten är inte målarter, d.v.s. den art man är ute efter att fånga, utan flertalet tas som bifångster vid annat fiske. Man skulle därför kunna argumentera att det är bättre att de säljs än att de kastas överbord eller mals ner till fiskfoder. Men det faktum att flertalet av dem är så värdefulla i försäljningsledet gör att yrkesfiskarnas incitament att undvika dem som bifångster är lågt. Eftersom svensk fiskeförvaltning idag också saknar särskilt fokus på bevarandet av dessa arter och forskarnas kunskaper om bestånden är bristfälliga, fortgår den ”ofrivilliga utfiskningen” och ger dessutom god lönsamhet i försäljningsleden.

Trots att hajar är överfiskade och hotade i EUs vatten fanns hajar i en tiondel av fiskdiskarna. Piggshaj som är den vanligaste ”hajmatfisken” är numera så ovanlig i Nordsjön att den inte längre får tas iland inom EU. Däremot fiskas den fortfarande i Norge.

Att inte konsumenter har kontroll på vilka fiskar som är djuphavsfiskar är förståeligt, särskilt som de ofta säljs som filéer och i många fall under flera olika namn. Men att fiskhandlare, som rimligen borde veta vilka fiskar de säljer och vilken status dessa har, säljer dessa är klandervärt. Ett ansvarsfullt agerande hos fiskhandlare skulle ge signaler till fiskarna att inte fånga dessa känsliga djur. Om även konsumenter börjar göra ansvarsfulla val kan det ge ökad legitimitet till de politiker som vill minska fisketrycket på djuphavsfiskarna. Naturskyddsföreningen rekommenderar därför både fiskförsäljare och konsumenter att undvika djuphavsfiskar.

För att få bukt med djuphavsfisket i svenska vatten anser Naturskyddsföreningen att det behövs en särskild strategi

för ett starkt skydd av långsamväxande, ofta djuplevande, fiskarter med låg reproduktionskapacitet, inklusive hajar och rockor. Därutöver behöver omgående destruktiva och icke-selektiva fiskemetoder, såsom bottentrålning, förbjudas. Att ha flyktöppningar i bottentrålare hjälper förvisso småfisk att komma undan men trålning har likväl negativa effekter på bottenhabitat och skonar inte fiskar med bred kroppsform. Fiske med fasta nät kan också vara selektivt, men selekterar främst på huvudstorlek, vilket missgynnar djuphavsfiskar. Förvaltare behöver även identifiera och undvika viktiga områden för känsliga arter. Många djuphavsfiskar, t.ex. hälleflundra, går upp på grundare vatten under lekperioden. Dessa områden måste då fredas. Viktiga områden bör också undantas från nätfiske. Att som för så många andra fiskarter i svenska vatten enbart se på och dokumentera hur de långsamt minskar och sedan försvinner är inte ett alternativ.

Naturskyddsföreningen anser att långsamväxande, ofta djuplevande, fiskarter med låg reproduktionskapacitet, inklusive hajar och rockor, måste skyddas internationellt, inom EU och nationellt. Vi anser särskilt att:

svenska politiker och myndigheter ska

- stödja EUs förslag på att fasa ut bottentrålning och nätfiske i djuphavsfisket,
- införa ett generellt förbud mot bottentrålning i svenska vatten,
- ta fram en svensk strategi för skydd av alla långsamväxande, ofta djuplevande, fiskarter med låg reproduktionskapacitet, inklusive hajar och rockor.

grossister, butiker, restauranger och konsumenter ska

- låta bli att saluföra och köpa djuphavsfiskar.

Bilagor

Bilaga 1. Butiksundersökning djuphavsfisk

Kollamanaella fiskdiskar och fiskaffärer

Butiksnamn:

Ev kontaktperson i butiken:

Ort:

Telefonnummer:

Län:

Undersökningen är gjord av: _____

Namn

e-post och telefonnummer

Ja	Ibland	Nej	Butiken säljer följande djuphavsfiskar:
			Atlantisk soldatfisk / Orangeroughy (<i>Hoplostethus atlanticus</i>)
			Havskatt (<i>Anarhichas lupus</i>)
			Hälleflundra (<i>Hippoglossus hippoglossus</i>) Ejodlad
			Lubb (<i>Brosme brosme</i>)
			Långa (<i>Molvamolva</i>)
			Marulk (<i>Lophius piscatorius</i>)
			Moratorsk (<i>Moramoro</i>)
			Rödtunga (<i>Glyptocephalus cynoglossus</i>)
			Skoläst (<i>Coryphaenoides rupestris</i>)
			Tandnoting / Chilenskhavsabbore / Antarktisktorsk (<i>Dissostichus eleginoides</i>)
			Uer / Kungsfisk / Stor Kungsfisk / Rödfisk (<i>Sebastes marinus/mentella/norvegicus</i>)
			Butiken säljer följande sårbara broskfiskar (långlivade, sent köns mogna):
			Hajar bl.a. <i>Squalus acanthias</i> , <i>Lamna nasus</i>
			Rockor bl.a. <i>Dipturus batis</i> , <i>Raja clavata</i>

Ser du någon annan fisk som ser "misstänkt" ut (oproportionerligt stort huvud, mun med vassa tänder och/eller ögon)? Notera nedan:

Rapportera dina fynd genom att fylla i formuläret elektroniskt på XXX, eller genom att skicka detta pappersformulär till: Naturskyddsföreningen, Box 4625, 116 91 Stockholm. Vi vill ha din rapport senast XX. Vid frågor, kontakta XXX.

Bilaga 2. Faktablad djuphavsfiskar

Använda källor: ArtDatabanken, FishBase, WWF fiskguide, ICES advisorycommittee, Hav och Vattenmyndigheten, FAO. Information om djuphavsfiskar är ofta bristfällig och olika källor kan uppge olika fakta. Information i tabellen kan därför motsägas av annan information hämtad från andra källor.

Fiskart	Info	Utbredning/ Havsområde	Djup- utbredning	Status
Uer/Kungsfisk/Stor Kungsfisk/ Rödfisk- <i>Sebastesnorvegicus</i> , <i>Sebastesmarinus</i> 	Kan bli en meter lång och minst 60 år gamla. Könsmogen vid 9-18 år.	Norra Atlanten, I Sverige i Skagerack.	50-1000 m	Överfiskad. Starkt hotad enligt norska Artsdatabanken. Röd kategori i WWFs och Greenpeace fisklista
Havskatt- <i>Anarhichas lupus</i> 	Längd och vikt upp till 1,25 m resp 26 kg. Könsmogen vid 6-7 år. Fiskas som bifångst. Kallas ibland kotlutfisk i handeln.	Norra Atlanten, Nordsjön ner till Öresund. Odlas i Norge.	Under vintern djupare ner till 500 m, på sommaren 20-60 m	Dålig kunskap om bestånd. Starkt hotad i Sverige enligt ArtDatabanken. Röd kategori i WWFs fisklista.
Marulk - <i>Lophiuspiscatoriu</i> 	Kan bli 2 m lång och väga 40 kg. Könsmogen vid ca 6 års ålder. Säljs oftast utan huvud.	Hela Atlantkusten, i Medelhavet, Svarta havet och utmed Afrikas västkust.	20-1000 m.	Dålig kunskap om bestånd, förmodligen överfiskad. Röd kategori i WWFs och Greenpeace fisklista.
Lubb- <i>Brosme brosmes</i> 	Kan bli 120 cm och väga upp till 30 kg. Kan bli 20 år gammal. Könsmogen vid 6-10 år.	Lever i kustnära vatten i Nordatlanten. I Sverige förekommer den i Skagerack.	18-1000 m. Vanligast runt 500 m.	Dålig kunskap om bestånd.
Långa - <i>Molvamolva</i> 	Kan väga upp till 35 kg och bli 1,8 m lång. Den blir åtminstone 25 år. Könsmogen vid 6-8 år.	Lever i nästan hela Atlanten i många olika bestånd. I Sverige på västkusten ner till Öresund.	60-1000 m. Vanligast mellan 100-400 m.	Flera bestånd överfiskade. Starkt hotad i Sverige enligt ArtDatabanken. De flesta bestånd i röd kategori i WWFs fisklista. Röd kategori i Greenpeace fisklista
Hälleflundra- <i>Hippoglossushippoglossus</i> 	Könsmognad hanar 5-7 år och honor 7-8 år. Honorna kan bli 50 år och hanarna cirka 30 år. Hälleflundran kan nå en längd på 3,5 m och en vikt på 325 kg.	Lever i nästan hela Atlanten i många olika bestånd. I Nordsjön, Skagerrak och norra Kattegatt, och mycket sällsynt söderut till Öresund.	50 -1000 m, ibland ned till 2000 m.	Känslig för överfiske på grund av sen könsmognad och långsam tillväxt. Starkt hotad i Sverige enligt ArtDatabanken. Hotad enligt IUCN. Röd kategori i WWFs och Greenpeace fisklista. Finns odlad.

<p>Rödtunga- <i>Glyptocephalus cynoglossus</i></p> 	<p>Kan bli över 60 cm och nå en vikt på 2,5 kg. Blir köns mogen vid 4-7 års ålder och kan bli 18 år gammal. Saluförs ibland som sjötunga.</p>	<p>Lever i nästan hela Atlanten i många olika bestånd.</p>	<p>Arten vistas på 40 - 1500 m djup</p>	<p>Känslig för överfiske på grund av sen köns mognad och långsam tillväxt. Röd kategori i WWFs fisklista.</p>
<p>Skoläst- <i>Coryphaenoides rupestris</i></p> 	<p>Vanligen är den mellan 80 - 90 cm och max vikt är 1,69 kg. Köns mognen vid 8-16 år. Kan bli över 60 år gammal.</p>	<p>Lever i nästan hela Atlanten i många olika bestånd. Den går in i Skagerrak och finns på djupt vatten mellan Norge och Sverige.</p>	<p>400 och 1200 m undantagsvis ända ner till 2200 m</p>	<p>Starkt hotad i Sverige enligt ArtDatabanken</p>
<p>Atlantisksoldatfisk/ Orangeroughy- <i>Hoplostethus atlanticus</i></p> 	<p>Rödfärgad fisk som blir igenom snitt 50 cm lång och leva till 149 år. Vanliga stora fiskars ålder är 75 år. Köns mognen vid 35 år. Gropar fyllda med slem på ryggen, kallas därför också slemfisk.</p>	<p>Global utbredning</p>	<p>180 - 1800 m vanligast 400 - 900 m</p>	<p>Kraftigt överfiskad. Röd kategori i WWFs och Greenpeace fisklista.</p>
<p>Moratorsk- <i>Mora moro</i></p> 	<p>Den blir vanligtvis 45 cm lång, kan bli 60 år. Köns mogna vid 10-15 år.</p>	<p>Global utbredning</p>	<p>450 - 2500 m</p>	<p>Dålig kunskap om bestånd.</p>
<p>Tandnoting /Chilenskhavsabbore/ Antarktisktorsk - <i>Dissostichus eleginoides</i></p> 	<p>Kan bli 50 år gammal och väga 200 kg. Köns mognen vid ca 10 år.</p>	<p>Arktis och södra Stilla havet och Atlanten.</p>	<p>45 m till 4000 m</p>	<p>Överfiskad, mycket illegalt fiske. Röd kategori i Greenpeace fisklista. Finns MSC-märkt, (ett bestånd).</p>

Våra hav är hotade av överfiske och bland de mest utsatta är djuphavsfiskarna. Med denna rapport vill vi belysa det problematiska djuphavsfisket. På djupt vatten är tillväxten och reproduktionen hos fiskar så låg att återhämtning av både populationer och lokala ekosystem tar oacceptabelt lång tid.

I rapporten finns en kartläggning av försäljningen av djuphavsfiskar i svenska fiskdiskar och butiker. Resultaten visar att det säljs gott om både marulk, havskatt, hälleflundra, uer och långa. Alla är fula och alla är hotade.

Att konsumenter inte har kontroll på vilka fiskar som är djuphavsfiskar är förståeligt, men vi förväntar oss att fiskhandlare ska veta vilka fiskar de säljer och deras status, och ta ansvar utifrån den insikten.

Naturskyddsföreningen anser att det pågående fisket i djuphaven är oförsvarbart. Den vanligaste fiskemetoden för djuphavsfiske är bottentrålning. Bottentrålning som fiskemetod är på många sätt särskilt klandervärd och bör avvecklas i ett snabbspår på ett globalt plan. Att bottentråla på stora djup utan kunskap om vilka bottenhabitat eller arter som påverkas där, är oacceptabelt.

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft
att förändra
Pg.90 1909-2

Naturskyddsföreningen. Box 4625, 11691 Stockholm.
Tel 08-702 65 00. info@naturskyddsforeningen.se

Naturskyddsföreningen är en ideell miljöorganisation med kraft att förändra. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, skapar lösningar samt påverkar politiker och myndigheter såväl nationellt som internationellt.

Föreningen har cirka 190 000 medlemmar och finns i lokal-föreningar och länsförbund över hela landet. Vi står bakom världens tuffaste miljömärkning Bra Miljöval.

www.naturskyddsforeningen.se

Bra Miljöval